

Kortársak Bajcsy-Zsilinszky Endréről

Felszabadulásunk és forradalmi átalakulásunk megindulásának 25 éves évfordulója számvetésre, a negyedszázad eredményeinek összegzésére, a részletek tisztázására serkent. Az évforduló hangulata ugyanakkor önmagában is ünnepi kiadvánnyá emeli az antifasiszta ellenállásunk, felszabadulásunk, s a 25 éves forradalmi időszak történetével foglalkozó műveket. A Magvető Kiadó gondozásában megjelent „Kortársak Bajcsy-Zsilinszky Endréről” c. kötet ünnepélyességét fokozza, hogy előkészületi munkái egybeestek Zsilinszky 80. születésnapjával, illetve a megjelenés évében, 1969-ben emlékeztünk mártírhalálának 25 éves évfordulójára. „Harcostársai és barátai írják meg ebben a kötetben visszaemlékezéseiket Bajcsy-Zsilinszky Endréről, a Horthy-korszak egyik legjelentősebb polgári ellenzéki politikusáról, aki – Károlyi Mihályt kivéve – a legnagyobb utat tette meg a huszadik század magyar történeti személyiségei között, míg eljutott az uralkodó osztály, az ellenforradalmi rendszer szolgálatától a nép szolgálatáig, s a Sopronkőhidi mártíriumig.” (Vigh Károly; a kötet bevezetőjének 19. oldala)

Az epizódokat szerves egésszé, a részleteket egységes életművé kovácsoló visszaemlékezés-kötetet Vigh Károly szerkesztette. A visszaemlékezéseknek mintegy keretet ad a szerkesztő rövid, a Zsilinszky életrajzokat is magába foglaló bevezetője.

Az emlékezés, az események mögött az embert is bemutató személyes élmény hangulata szövi át a politikus életmű állomásainak hiteles rajzát. A szerkesztés alaptörékvése a teljes életmű, a teljes ember megismertetése. Az időrendbe sorakoztatott visszaemlékezések tematikusan is keresztmetszetét adják Bajcsy-Zsilinszky pályafutásának.

Az élő Bajcsy-Zsilinszky Endrének meg kellett küzdenie az Achim-tragédia következményeivel, lelkiismeretének és politikai pályafutásának egyik legnagyobb tehertételével. A köztudatban még ma is – bár homályosan – benne él a Zsilinszky testvérek Achim halálában játszott szerepe. Így érthető és indokolt, hogy a kötet ezzel az epizóddal, Vas Vilmos visszaemlékezéseinek részleteivel indul.

A fajvédőből antifasiszta hőssé érett politikus emberi és politikai fejlődésének állomásai és indítékai plasztikusan bontakoznak ki a felnőtté érett Bajcsy-Zsilinszky Endrét bemutató részletekből. Bartha Lajos: Egy földmunkás élete és találkozása Bajcsy-Zsilinszky Endrével és Csóré Aron: Zsilinszky és Derecske c. visszaemlékezései az indulás legfőbb tényezőjét, Zsilinszky szinte ösztönös lényeglátását, s az ezzel párosuló emberségét domborítják ki. A magyar falu, a magyar mezőgazdaság megoldatlan problémáira való rádöbbenése talán az első lépcső volt a fasizmusból való kiábrándulásában. A fasizmussal való teljes szakításában – s ezt a visszaemlékezések erőteljesen hangsúlyozzák – rendkívül nagy szerepe van Zsilinszky jellemének, emberi tartásának, emberi nagyságának. S ezért a körülmények alakulásának bemutatását célzó visszaemlékezések mellett indokoltak, és a kötet logikus szerkezeti felépítésébe szervesen beillenek azok az adalékok, amelyek Bajcsy-Zsilinszky jellemét mutatják be, amelyek megrajzolják emberségének politikai nézeteinek tisztázásában játszott szerepét. Legtálalóbban Illyés Gyula szavaival foglalhatjuk össze a kivételes jellem politikai nézeteire gyakorolt hatását.

„Olyan pályavég, mint az övé, sugarat vet a pályakezdsre is. Egy tisztaságra szánt jellem küzdi a tőkély felé magát, még a rossz súrolásával is, egy szennyező társadalomban.”

Zsilinszkynek az ellenállási mozgalom vezetésében betöltött szerepét jelző visszaemlékezések jól tükrözik, hogy a magyar problémák érzékelése, a háború következményeinek felismerése Bajcsy-Zsilinszky Endre életét összefonta a kor történelmének legfontosabb kérdéseivel. E szempontból a Bajcsy-Zsilinszky életrajz már az ellenállási mozgalom történetének is értékes dokumentuma, itt már nemcsak egy nagyszerű ember és politikus fejlődéséről, hanem a kor, magyar szempontból kulcsfontosságú eseményeiről van szó. A széles olvasóközönség előtt eddig nem ismert részletességgel és drámai erővel tárul fel öv. Bajcsy-Zsilinszky Endrének, Almásy Pál, Csorba János, Markos György visszaemlékezéseiből a Felszabadítási Bizottság és a magyar ellenállási mozgalom jelentősége, tragédiája.

A kötet árnyaltan tükrözi Bajcsy-Zsilinszky Endrének, a magyar polgári antifasiszta ellenzék kiemelkedő tagjának és a magyar kommunista mozgalom kapcsolatát. Az 1942. március 15-i tüntetés szervezésében, a Schönherz-perben Bajcsy-Zsilinszky viselkedése bátorságot és rendíthetetlenséget tükröz. A visszaemlékezések szuggesztív hatása érzelmileg is

segíti motiválni az olvasó számára az 1942-es kommunista lebukások történelmi következményeit. A visszaemlékezések Bajcsy-Zsilinszky életművében a pozitív jellemvonások mellett politikai éleslátását is hangsúlyozzák.

A kötet szerkesztője mindvégig tudatosan irányítja a személyes vonásokkal telített, s elsősorban éppen ezáltal erőteljes érzelmi hatást kiváltó visszaemlékezéseket. A személyes kötöttségek miatt elfogult állásfoglalásokat nagyon helyesen magyarázó lábjegyzettel látja el. (Vas Vilmos visszaemlékezése) Ugyanakkor a bevezetőben esetenként, mintha Vigh Károlyt is túlzottan elragadnák a visszaemlékezések, az évfordulók a kötet számára oly nagy erőt adó ünnepélyessége. Bajcsy-Zsilinszky Endre emberi nagyságának és egész politikai pályafutásának tükrében olyan cselekedetekben és eseményekben is a munkásmozgalomhoz való közeledést és politikai tisztánlátást vél felfedezni, amelyek a Bethleni fasizmus jobbról történő támadását bizonyítják.

A kötet igényes tipográfiával, illusztrációkkal jelent meg.

(Magvető. 1969. 262. lap)

HORVÁTH ISTVÁNNÉ

Zománcművészet Salgótarjánban

Egy képzőművészeti műfaj az érdekeltek egészét érintő bemutatkozása nemcsak a résztvevőknek jelent izgalmas várakozást. Várja ezt – a felfedezés örömét remélve – az egész szakma, a rendezők, a helyet adó város vezetői és a közönség egyaránt. Ilyen várakozás előzte meg a műfaj eddigi eredményeit összegző első országos Zománcművészeti Kiállítást is. A Salgótarjáni Művelődési Központban rendezett tárlat teljesítette a várakozók reményeit. Teljesítette annak ellenére, hogy előkészületek nélkül, már meglévő munkákból és nagyon rövid idővel gazdálkodhatott a rendezés. A kiállításra 20 művész 150 munkájához járult hozzá a bizottság.

Nem kis dologra adott választ a Zománcművészeti Kiállítás. Ugyanis itt kaptunk bizonyosságot arról, hogy fiatal művészeink egy tekintélyes része bátran és eredményesen jár az építő kísérletezés útján. És ez a keresés már korántsem a legfrissebb reprodukciós kölcsönzéssel párosul, ellenkezőleg, a művészet az ókortól napjainkig fellelhető értékeinek gondos válogatásával, leginkább a századforduló már klasszikusan modern hagyományai-ból és a népművészetből táplálkozik.

A kiállítás után elmondhatjuk, a modern festői eljárás legfőbb kritériumai felerősödésének voltunk tanúi. Tematikai, formai többrétűség, technikai gazdagodás, új kompozíciós elvek helyes érvényesülése, a színproblematika modern alkalmazása, a biztonság növekedése a jellemzőek.

Nagyon lényeges és szembetűnő ezen a bemutatkozáson, hogy úgy látszik, fiatal festőink, mint eszközt, a zománcot találják a legmegfelelőbbnek arra, hogy kísérletező problémákat megoldják. Öröm az, hogy egyre több fiatal festő foglalkozik zománcal, de sajnálkozunk, mert ötvöseink nagy része távol maradt ettől a reménykeltő versengéstől.